

Vækst.

(Klimapåmindelsen 20-5-21)

En af de vigtigste diskussioner i disse år handler om vækst. Jeg vil her skelne mellem 3 forskellige former (som i den virkelige verden er filtret temmelig meget sammen).

Den første er den vækst der ikke kræver materielt forbrug. Det er den vækst hvor man

- udvikler sig, lærer nyt om sig selv og andre mennesker og om naturen omkring os
- udvikler sine skabende evner og sin modtagelighed
- bliver dygtigere til sit arbejde og til at gøre det bæredygtigt, til musik, tankevirksomhed, politik
- øver sig i det Kierkegaard kalder "kærlighedens gerninger" – dvs. at hjælpe dem der trænger så godt man kan
- udveksler følelser og tanker med andre mennesker
- bliver bedre til at bruge og glæde sig over sin krop - i håndværk og sport og i en kærlig og lystfyldt seksualitet
- lærer at være mere åben og ikke-fordømmende.

Her er vækst selve livet. Og der er nok at tage fat på. Det er en vækst der ikke ødelægger naturgrundlaget, men snarere gør os egnede til at tage vare på det.

Så er der en anden slags vækst, den materielle vækst, den vækst der har med materielt forbrug at gøre

I klimadebatten hører man ofte at "vi" må gå ned i forbrug, og at "vores" kultur har været alt for fikseret på MATERIEL fremgang og større forbrug.

Der er ingen tvivl om at den vestlige kultur har tæret alt for voldsomt på naturressourcerne, men når almindelige mennesker har ønsket denne materielle vækst, så har det, tror jeg, primært handlet om at man gerne har villet overleve, have mad på bordet og tag over hovedet og i øvrigt har stræbt efter at kunne leve i nogenlunde sikre og trygge forhold.

Det er jo ikke sådan at alle disse "almindelige" mennesker har haft en viden om de grænser og konsekvenser vi nu ser.

Man kan sige at der de sidste årtier har været gode muligheder for at skaffe sig viden, og at den mulighed har mange ladet gå forbi sig.

Men hvorfor har de det? Jeg tror gerne at der er mange som helst fortrænger realiteterne, og som nødt vil give slip på deres privilegerede tilværelse. Det er også oplagt at vi i vores del af verden har en overklasse der grådigt og hensynsløst bruger løs af de sparsomme ressourcer.

Men som sagt er ikke alt materielt forbrug der er kritisabelt. Vi er nødt til at være mere præcise. Og dermed er jeg kommet til den tredje væksttype.

Det er helt afgørende at det forbrug vi har i den vestlige verden, ikke bare er et helt frivilligt forbrug.

Der bruges milliarder af dollars på at udforske hvordan man mest effektivt kan presse vores drømme og livsforventninger over i et stadigt voksende forbrug. Det ville vel ikke være nødvendigt med et konstant reklamebombardement hvis forbrugsmentaliteten var et udslag af den menneskelige natur som sådan. Virksomhederne og reklameindustrien regner jo i hvert fald ikke med at folk AF SIG SELV bare køber løs og går shopamok.

Et eksempel har vi i landbrugsorganisationernes kampagner for at få os til at spise MERE kød - i en situation hvor knap 1/3 af Danmarks samlede udslip af drivhusgasser skyldes landbrugets kødproduktion.

Kjeld Hansen fortæller i sin nye bog at i 2018 søgte Landbrug & Fødevarer EU om støtte til et 3-årigt markedsføringsprojekt som de kaldte "Love Pork". Det lyder lækkert på engelsk, men betyder jo: Elsk svinekød! Eller noget i retning af "kærlighedssvinekød".

Det fik de ja til med et beløb på 18,3 mill. kroner. Dem har man så brugt til at gøre sig lækre over for børn og unge gennem influencere på de sociale medier, spil, t-shirts - alt sammen relateret til noget med at spise mere bacon. Man opfordrede også børnene til at fortælle om deres yndlingsretter - med bacon! Og komme med gode ideer til gaver til Fars dag - med bacon.

Tilsvarende kampagner er kørt i en række andre EU-lande. Alt sammen betalt af EU-kommissionen!

Et andet eksempel er at Facebook har lavet algoritmer - som de nu hævder er trukket tilbage - der skulle opspore hvornår de unge brugere var mest sårbare, angste og nedtrykte. Så kunne man sælge disse informationer til andre private firmaer der så kunne målrette deres annoncer med alle mulige former for "forbrugstrøst".

Det betyder ikke at man kan fratage os forbrugere et selvstændigt ansvar, men det betyder at hvad det materielle forbrug angår, er er svært at afgøre hvad der er ÆGTE menneskelige behov, før reklamer er forbudt og erstattet af saglig produktinformation.

Sagt på en anden måde: Nutidens altafgørende problem er at den ikke-materielle væksttanke og den almentmenneskelige stræben efter trygge materielle levevilkår er blevet erobret af en helt anden dagsorden, en helt anden vækstmodel - og det er så den tredje variant jeg vil omtale.

I vores samfund er vækst i forbrug og dermed vækst i forbrug af naturens ressourcer ikke et frit menneskeligt valg som man bare kan kritisere og afskaffe hvis man kan overbevise folk om at det er uholdbart. Hele vores økonomiske system står og falder med at der er en årlig vækst på ca. 3%. Det betyder at hvis det ellers var muligt, så ville man i år 2200 have et BNP der var 240 gange så stort som det vi har i dag.

Det handler ikke (kun) om grådige kapitalister, men om en SYSTEMTVANG der består i at konkurrencen mellem enkeltkapitalister tvinger dem alle til hele tiden at maksimere, være på forkant, skaffe sig så stort et overskud som muligt. Spiller man ikke med, går man fallit. Derfor prøver de hver især at få os til at øge forbruget af netop deres varer.

Dvs. at én ting er den skepsis man kan have over for om "grøn vækst" overhovedet er realistisk, en anden ting er at selv hvis man går ind på dette drømmescenarie, så vil konkurrencen jo medføre at væksten fortsætter, dvs. med en produktion der vokser år efter år efter år. Altså med et stadigt voksende forbrug af de sparsomme naturressourcer. "Grønne" produkter er ideelt set mindre - men netop kun mindre - energi- og ressourcekrævende. De kan jo ikke trylles frem. Og en fortsat voksende produktion kan logiske set ikke forenes med en klode der ikke vokser og ikke kan stille flere råmaterialer til rådighed end dem der nu engang er.

Derfor må opgøret med vækstparadigmet være præcist:

- 1) Der er masser af vækstmuligheder i livskvalitet
- 2) Det er legitimt at stræbe efter at få opfyldt alle mulige materielle behov så længe de holder sig indenfor bæredygtighedens grænser
- 3) Det afgørende problem ligger i SYSTEMVÆKSTEN.

Og så bliver det for alvor svært. For så ryger vi over i "det politiske", og vi skal jo gerne have alle med. Det er ikke helt let hvis forudsætningen er at folk skal gå med på at grundproblemet er kapitalismen.

Her tror jeg det er vigtigt at diskutere og oplyse på flg. grundlag:

Indtil for få årtier siden kunne man med god mening være uenige om hvordan økonomien skulle indrettes. Liberalisterne havde saglige argumenter for det synspunkt at et frit marked med fri konkurrence alt andet lige ville give det bedste liv for langt de fleste mennesker.

Socialdemokraterne kunne også med god ret mene at det ville kun blive tilfældet hvis statsmagten sørgede for at goderne blev mere retfærdigt fordelt.

Så var der socialisterne som fokuserede på kapitalismens skyggesider med udbytning og evindelige kriser med arbejdsløshed og social elendighed til følge.

Her kan vi hver især når vi ser tilbage, have vore sympatier. Min pointe er at alle tre synspunkter havde noget for sig.

Det er det der har ændret sig. I dag kan vi ikke længere med ærligheden i behold sige at nåja, dem der går ind for et frit marked og kapitalisme kan jo i princippet også have ret. I dag er vi nødt til at indse at det har de ikke og kan ikke have det. Fordi væksttvangen har ført os ud i en uholdbar relation til grundlaget for al produktion: den omgivende natur. Hvis den misbruges eller ødelægges, er det betingelsen for menneskeligt liv der ødelægges.

Derfor handler det ikke længere om at vi jo har forskellige synspunkter. Der er synspunkter som i dag er mod bedre vidende. Det betyder ikke at vi i klimabevægelsen så er dem der skal eller kan afgøre hvordan et bæredygtigt samfund skal se ud.

Det er vi ikke nødvendigvis bedre til at afgøre end andre. Det vi kan sige er at en systemtvang der ødelægger naturgrundlaget, kan ikke accepteres.

Hvad der så skal komme i stedet må afgøres af os alle sammen i en fælles diskussion. Som Niels-Simon har formuleret det i sin lille pjece om "Grønt gudsrige":

"De snakker sig frem. Det er en undersøgende snak, og hvis de ikke magter samtalen, kan de heller ikke skabe det bæredygtige samfund".

Hans Erik Avlund Frandsen

20. maj, 2021